เดือนธันวาคม

4 การนำน้ำเค็มเข้าพื้นที่

4.1 ไถกลบตอซังข้าวทิ้งไว้ 2 สัปดาห์ แล้วเปิดน้ำเค็มเข้านาขาวังทิ้งไว้ 1 สัปดาห์ หรือปล่อยน้ำเข้าออกแปลงเพื่อหมักย่อยสลายฟางข้าวและหญ้าแบบธรรมชาติ (ทำให้เกิดลูกน้ำ หนอนแดง ไส้เดือน และแพลงก์ตอน ซึ่งเป็นอาหารตามธรรมชาติของสัตว์น้ำ)

4.2 ไม่มีการเผาตอซัง แล้วปล่อยน้ำออก สังเกตสีของน้ำในแปลงนาที่เป็นสีน้ำตาลแดงซึ่งเกิดจากการหมักตอซังข้าวเจือจางไป (น้ำสีใกล้เคียงสีน้ำของแม่น้ำธรรมชาติ) หรือปัจจุบันมีการใช้เครื่องมือวัดความเค็ม แล้วจึงปล่อยน้ำเค็มเข้าพื้นที่

เดือนมกราคม - พฤษภาคม

5 การปล่อยสัตว์น้ำ

เกษตรกรปล่อยพันธุ์ปูทะเล กุ้งขาว และกุ้งกุลาดำ อีกทั้งยังมีสัตว์น้ำบางชนิด เช่น กุ้งแชบ๊วย ปลาหมอเทศ เป็นต้น ไหลเข้ามาในพื้นที่พร้อมกับการเปลี่ยนถ่ายน้ำในแปลงนาขาวัง โดยเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยให้สัตว์น้ำหากินเองตามธรรมชาติ ประมาณ 60 – 75 วัน ก็เริ่มทยอยจับจำหน่ายได้ การจำหน่ายมีแม่ค้ามารับซื้อในพื้นที่แหล่งจำหน่าย เช่น ตลาดแพปลาบ้านโพธิ์ ตลาดลาวบางนา ร้านค้าชุมชน หมู่ 6 เป็นต้น

- แหล่งจำหน่าย : ในชุมชน แพปลาบางปะกง ตลาดบางปะกง
- รอบการผลิตกุ้ง ประมาณ 2 เดือน/รอบ และ รอบการผลิตปู ประมาณ 2 เดือนครึ่ง/รอบ
- การจัดการน้ำโดยทั่วไปจะปล่อยน้ำออกจากแปลงเลี้ยงและเติมน้ำเข้าแปลงในช่วงน้ำเกิด (ช่วงวันพระ) เดือนละ 2 ครั้ง

มูลค่าจากผลผลิตการทำนาขาวัง

ข้อมูลปี พ.ศ. 2566

ผลผลิตจากนาขาวัง	ผลผลิต (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (กก./20 ไร่)	ราคา (บาท/กก.)	รายได้ (บาท/ปี)
ข้าวปทุมธานี1	800	16,000	13.9	222,400
สัตว์น้ำที่เกษตรกรปล่อยลูกพันธุ์สัตว์น้ำเลี้ยงตามธรรมชาติ				
ปู (ปูเนื้อ,ปูไข่)	4	80	500	40,000
กุ้งขาว	15	300	150	45,000
กุ้งกุลาดำ	10	200	200	40,000
สัตว์น้ำตามธรรมชาติที่มาพร้อมการนำน้ำเข้านาขาวัง				
กุ้งแชบ๊วย	0.5	10	300	3,000
ปลาหมอเทศ	150	3,000	60	180,000
รวม				**530,400**

หมายเหตุ คำนวณจากพื้นที่ทำนาขาวัง จำนวน 20 ไร่

ข้อมูล สำนักงานเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา

เรียบเรียง กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตร
กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

บรรณาธิการ กลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร
สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร

ออกแบบ กลุ่มศิลปกรรมส่งเสริมการเกษตร
สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร
จัดทำในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ : พ.ศ. 2567

แผ่นพับที่ 8 /2567

การทำนาขาวัง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร จังหวัดฉะเชิงเทรา

กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การทำนาขาวังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร ตำบลเขาดิน ที่มีแห่งเดียวของจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบางปะกง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มขนานไปกับแม่น้ำบางปะกงและคลองอ้อม สมัยก่อนคลองอ้อมเป็นแม่น้ำบางปะกงสายเก่าที่ตื้นเขินและแคบลงจนกลายสภาพมาเป็นคลอง ปัจจุบันคลองอ้อมถือเป็นป่าชายเลนผืนใหญ่ที่สุดในลุ่มน้ำบางปะกง นอกจากนี้ยังมีคลองธรรมชาติอีกหลายสาย เช่น คลองใหม่ คลองตาลอย คลองตาดอน และคลองเจ๊กปึ๊ด

ตำบลเขาดิน มีเนื้อที่ประมาณ 13,375 ไร่ อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเพียง 20 กิโลเมตร ตามแม่น้ำลำคลอง ในช่วงฤดูแล้งน้ำทะเลหนุนเข้ามาทำให้น้ำมีความเค็ม ส่วนในฤดูฝนมีปริมาณน้ำมากผลักดันน้ำเค็มออกสู่ทะเลทำให้น้ำในลำคลองจืด จึงทำให้ตำบลเขาดินมีระบบนิเวศ 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็มสลับกัน เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอันชาญฉลาดของเกษตรกรในการเรียนรู้กลไกธรรมชาติของน้ำขึ้น น้ำลง โดยทำนาข้าวในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งก็จะปล่อยน้ำเค็มให้ไหลเข้ามาในนาเพื่อเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา

"ขาวัง" คือ ร่องคูน้ำรอบแปลงนา เป็นการจัดการน้ำของชาวนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างระบบนิเวศให้เอื้อต่อการสร้างที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารให้กับสัตว์น้ำ

"นาขาวัง" คือ การทำนาร่วมกับการเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่เดียวกันโดยการขุดคูน้ำลึกไว้ล้อมรอบแปลงนาเพื่อทำนาในช่วงที่น้ำจืดและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในช่วงน้ำเค็ม เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำนาขาวังในช่วงน้ำจืด (เดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคม) สลับกับการเลี้ยงสัตว์น้ำในช่วงน้ำเค็ม (เดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม) ในพื้นที่ผืนเดียวกัน โดยขุดคูน้ำลึกประมาณ 1.5 – 2 เมตร ไว้ล้อมรอบแปลงนา นาขาวังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ที่เป็นอาชีพของเกษตรกรทำนา ซึ่งมีพื้นที่ใกล้ปากแม่น้ำติดกับทะเล ที่รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของน้ำตามธรรมชาติ

ขั้นตอนการทำนาขาวัง

เดือนมิถุนายน - กรกฎาคม

1 เตรียมน้ำเข้านา

1.1 ขุดคูน้ำลึกประมาณ 1.5 – 2 เมตร ล้อมรอบแปลงนา โดยเชื่อมกับคลองธรรมชาติ เพื่อเปิด – ปิดน้ำ

1.2 ปั้นคันนากั้นระหว่างแปลงนา และส่วนที่เป็นคูน้ำ หรือเรียกว่า "ขาวัง" เพื่อกักเก็บน้ำและควบคุมระดับน้ำในแปลงนาโดยการเปิด – ปิดประตูน้ำ

1.3 เปิดน้ำจืด เข้า – ออก เพื่อล้างให้ดินจืด ประมาณ 4 ครั้ง ใช้เวลา 2 สัปดาห์ ถึง 1 เดือน หากใช้รถไถนาลงไปตีเลน แล้วปล่อยน้ำออก จะช่วยทำให้ดินจืดภายใน 7 – 10 วัน

เดือนกรกฎาคม - ตุลาคม

2 การปลูกและดูแลรักษานาข้าว

2.1 หว่านข้าวหรือดำกล้า โดยใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 (พันธุ์ทนเค็ม) เมล็ดพันธุ์ข้าวมาจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชลบุรี เมล็ดพันธุ์ราคากิโลกรัมละ 21 บาท อัตราที่ใช้ 18 กิโลกรัม/ไร่ (ตามคำแนะนำของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชลบุรี)

2.2 เมื่อข้าวอายุได้ 20 วัน ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 สูตร 16–20–0 อัตราที่ใช้ 15 กิโลกรัม/ไร่ ข้าวอายุได้ 45 วัน ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 สูตร 16–20–0 อัตราที่ใช้ 15 กิโลกรัม/ไร่ (ขึ้นอยู่กับการเจริญเติบโตของข้าวด้วย)

2.3 โรคและแมลงศัตรูพืชที่พบ ได้แก่ โรคใบไหม้ หนอนกอข้าว โรคไหม้คอรวง เพลี้ยไฟ แต่พบปริมาณน้อย มีการใช้สารคลอแรนทรานิลิโพรล ปริมาณที่ใช้ 1 ลิตร/15 ไร่ (อัตราการใช้ 50 - 100 ซีซี/น้ำ 25 ลิตร) เป็นสารที่มีผลกระทบต่ำต่อแมลงที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นพิษต่อสัตว์น้ำ

เดือนพฤศจิกายน

3 การเก็บเกี่ยวและการจำหน่ายข้าว

เก็บเกี่ยวเมื่อข้าวอายุ 120 วัน โดยก่อนเก็บเกี่ยว 15 วัน จะระบายน้ำออกจากแปลง ผลผลิตเฉลี่ย 800 กิโลกรัม/ไร่ (ผลผลิตที่เคยได้สูงสุด 1,100 กิโลกรัม/ไร่ ผลผลิตที่เคยได้ต่ำสุด 300 กิโลกรัม/ไร่ เนื่องจากประสบปัญหาภัยแล้ง) ผลผลิตทั้งหมดส่งจำหน่ายให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชลบุรี ในราคากิโลกรัมละ 13.9 บาท ที่ความชื้น 15 เปอร์เซ็นต์